

Ks. prof. zw. dr hab. Józef Marecki
Instytut Historii
Wydział Historii i Dziedzictwa Kulturowego
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Recenzja

dorobku naukowego doktora Jarosława Durki w ramach toczącego się postępowania habilitacyjnego, w tym wskazanego osiągnięcia naukowego *Władze Polski „ludowej” wobec Jasnej Góry w latach 1945–1989*, Warszawa-Katowice 2021, ss. 574.

Doktor Jarosław Durka – od grudnia 2022 roku pracownik naukowo-badawczy Instytutu Interdyscyplinarnych Badań Historycznych Akademii Kaliskiej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego – należy do grona rozpoznawalnych historyków, zajmujących się historią najnowszą Polski. Jest absolwentem Uniwersytetu Opolskiego. W 1995 roku na Wydziale Filologiczno-Historycznym tejże Uczelni za pracę pt. „Rezydenci i goście pałacu Radziwiłłów w Antoninie”, napisaną pod kierunkiem prof. dra hab. Stanisława S. Niciei, otrzymał dyplom magistra historii, a w 2003 roku na Wydziale Historyczno-Pedagogicznym na podstawie rozprawy pt. „Janusz Radziwiłł (1880–1967). Biografia polityczna”, napisaną pod kierunkiem prof. dra hab. Marka Masnyka, uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie historii. Praca ta została opublikowana w 2011 roku i spotkała się z uznaniem w środowisku naukowym.

Jarosław Durka od wielu lat realizuje się zawodowo jako nauczyciel historii i doradca metodyczny dla nauczycieli. Rozszerzał swoje wykształcenie o studia podyplomowe w zakresie wiedzy o społeczeństwie na Wydziale Humanistycznym Akademii Pedagogicznej im. KEN w Krakowie (2006) i geografii na Wydziale Geograficzno-Biologicznym Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie (2015). Pracował jako nauczyciel w Liceum Ogólnokształcącym im. Mjr. H. Sucharskiego w Myszkowie (1996/1997), w Gimnazjum nr 1 im. Mikołaja Kopernika w Myszkowie (2000–2017) i w Liceum Ogólnokształcącym im. M. Skłodowskiej-Curie w Koziegłowach (2004–2009). W latach 2007–2018 z powierzenia Burmistrza Miasta Myszkowa pełnił funkcję doradcy metodycznego z historii, pracując pod nadzorem merytorycznym Regionalnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie. Od 2017 roku jest pracownikiem Szkoły Podstawowej nr 1 im. Adama Mickiewicza w Myszkowie, a ponadto, od 2019 roku, także Regionalnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie (na stanowisku nauczyciel-doradca metodyczny z historii).

W roku akademickim 2013/2014, a później w latach 2015–2023, w ramach umów zleceń pracował w Instytucie Historii Uniwersytetu Opolskiego, prowadząc ćwiczenia i wykładając przedmioty dydaktyczne z historii i wiedzy o społeczeństwie.

Dr Jarosław Durka jako badacz dziejów Polski ma wielowątkowe zainteresowania. Nie zamyka się w jednym obszarze badawczym i podejmuje różne tematy. Do tych zagadnień można zaliczyć: stosunki Państwo-Kościół w latach 1945–1989, dzieje ziemiaństwa i arystokracji (szczególnie rodu Radziwiłłów), stosunki polsko-rumuńskie w XX wieku. Z powodzeniem „uprawia” także historię regionalną, która w ostatnich latach przeżywa pewnego rodzaju regres. Efektem powyższych działań są zarówno publikacje drukowane jak i wystąpienia konferencyjne oraz działalność organizacyjna i popularyzująca wyniki badań naukowych.

Ocena głównego osiągnięcia naukowego

Dr Jarosław Durka ma różnorodny i rozległy obszar badań naukowych. Zasadnicza część jego zainteresowań naukowych jest skierowana na historię stosunków państwowo-kościelnych w PRL i te zagadnienia wydają się być podstawowe w ostatnich latach jego aktywności badawczej. Mieści się w nim przedstawiona do recenzji i oceny, jako rozprawa habilitacyjna, publikacja *Władze Polski „ludowej” wobec Jasnej Góry w latach 1945–1989* (Warszawa-Katowice 2021). Praca składa się z czterech rozdziałów, Wstępu, Zakończenia, Bibliografii, Wykazu tabel, Wykazu ilustracji, Indeksu nazwisk, Wykazu skrótów i Streszczenia w języku angielskim. Publikację na poziomie wydawniczym recenzowali znakomici znawcy tematyki poruszanej przez Autora: o. prof. dr hab. Janusz Zbudniewek OSPPE i dr hab. Konrad Białecki prof. UAM. Publikacja książkowa wyróżnia się staranną redakcją i dobrą szatą graficzną. Wolor publikacji podnoszą także czarno-białe fotografie.

Publikacja dotyczy bardzo ważnego wątku w historii relacji państwo-Kościół, opisuje bowiem losy duchowej stolicy Polaków i centrum pielgrzymkowego o zasięgu światowym – Jasnej Góry w okresie zniewolenia komunistycznego od chwili zakończenia II wojny światowej po rok 1989. Celem autora było możliwie obszerne, ale jednocześnie syntetyczne ukazanie działań dyktatury komunistycznej wobec Jasnej Góry w okresie istnienia Polski „ludowej”, uwzględnienie roli aparatu bezpieczeństwa, ale też różnych innych instytucji państwowych.

Dr Jarosław Durka przygotowując się do opracowania tejże monografii, opublikował wcześniej wiele tekstów w postaci rozdziałów i artykułów naukowych dotyczących relacji Państwo-Kościół, programowej laicyzacji polskiego społeczeństwa, działań bezpieki w stosunku do pielgrzymów zmierzających do sanktuariów oraz wobec paulinów. Dopelnieniem były wygłoszone liczne referaty konferencyjne, wystąpienia podczas wykładów otwartych i prelekcji dla młodzieży. Ze wspomnianych tekstów były to: *Koronacja w dokumentach operacyjnych Służby Bezpieczeństwa* [w:] *Koronacja. Leśniów – 1967*, Leśniów-Bydgoszcz 2007, s. 69–126; „*Taka wolność gorsza od niewoli...*”. *Rzeczywistość Polski Ludowej w świetle kilkunastu zapisów w Kronikach Klasztoru Jasnogórskiego z lat 1945–1958* [w:] *Człowiek. Wiara. Kultura. W poszukiwaniu prawdy. Chrześcijańska Europa między wiarą a polityką*, t. 2, red. A. Szyndler, Częstochowa 2010, s. 145–155; *Patriotyzm na kartach Kronik Klasztoru Jasnogórskiego z okresu Polski Ludowej*, „*Język. Religia. Tożsamość*” t. 5: 2011

„Wymiary tożsamości”, s. 63–80; *Historia jednej budowy. Sprawa przejścia podziemnego w okolicach Jasnej Góry w latach 1979–1980*, „Język. Religia. Tożsamość” t. 8:2012 „W poszukiwaniu tożsamości”, s. 51–66; „Młode pokolenie [...] pragnie aby rodzina polska była chrześcijańska” – problematyka wychowania młodzieży w dokumentach Służby Bezpieczeństwa, dotyczących pielgrzymek na Jasną Górę w 1977 roku [w:] *Problemy i sukcesy polskiej rodziny w przeszłości i teraźniejszości. Studia historyczno-społeczne*, red. J. Durka, Kalisz 2013, s. 86–102; *Władze PRL przeciw działalności wydawniczej Instytutu Prymasowskiego Ślubów Narodu na Jasnej Górze*, „Veritati et Caritati” t. 7: 2016 „Świeccy w Kościele. 50-lecie Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie”, s. 95–113; *Uroczystości Jasnogórskie 3 maja 1968 roku w materiałach Służby Bezpieczeństwa*, „Częstochowskie Teki Historyczne” t. 6:2016, s. 235–263; *Pielgrzymki nauczycieli na Jasną Górę w latach 60. i 70. XX wieku w dokumentach Służby Bezpieczeństwa*, „Forum Pedagogiczne” 2016, nr 2/2, s. 161–175; *Pielgrzymki byłych więźniów obozów koncentracyjnych na Jasną Górę w okresie PRL-u i po 1989 roku* [w:] *Čas, místa, lidé: systém nacistických táborů v letech druhé světové války. Czas, miejsca, ludzie. Nazistowski system obozowy w latach drugiej wojny światowej*, red. M. Krůl i J. Lusek, Bytom-Český Těšín 2017, s. 229–235; *Sprawy wyznaniowe województwa częstochowskiego na podstawie sprawozdań Wydziału do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Częstochowie i Urzędu do Spraw Wyznań w Warszawie z lat 1982–1984* [w:] *Państwo-religia. Instytucje państwowe i obywatele wobec religii w Europie Środkowo-Wschodniej w XX wieku*, t. 1, red. J. Durka, Kalisz 2014, s. 255–278 (przedruk w: „Wiadomości Archidiecezji Częstochowskiej” 2017, nr 7–12, s. 124–146); *Druga pielgrzymka Jana Pawła II do Polski w świetle informacji z ośrodków i komitetów PZPR województwa częstochowskiego* [w:] *Państwo-religia. Instytucje państwowe i obywatele wobec religii w Europie Środkowo-Wschodniej w XX wieku*, t. 2, red. J. Durka, Kalisz 2018, s. 241–269; *Służba Bezpieczeństwa wobec duszpasterstwa akademickiego w Częstochowie w 1969 i na początku 1970 r. Wybrane dokumenty*, „Częstochowskie Teki Historyczne” t. 8: 2018, s. 169–19. Celem poznania zasobów archiwów kościelnych i pomocy archiwalnych stosowanych w archiwach diecezjalnych i zakonnych, a także zapoznania się z terminologią eklezjalną odbył długoterminowy staż naukowy w Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. Ks. Walentego Patykiewicza w Częstochowie (3 IX 2018–7 I 2019). Przeprowadził ponadto konsultacje archiwalne z kustoszami archiwów diecezjalnych (Łódź, Gniezno, Kraków, Katowice, Poznań, Warszawa) i zakonnych (werbiści, salezjanie, paulini, misjonarze, kapucyni, franciszkanie).

Kompletując materiał badawczy do przygotowania monografii przeprowadził bardzo szerokie kwerendy archiwalne. Jak sam podkreślił we Wstępie, pracował nad publikacją bardzo długo. Duże znaczenie mają badania w archiwach kościelnych, przede wszystkim w klasztorze paulinów na Jasnej Górze, w częstochowskiej Kurii Arcybiskupiej i w Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Patykiewicza, ale też w Brdowie, Gnieźnie, Katowicach, Kielcach, Pile, Poznaniu, Tarnowie. Dr Jarosław Durka wykorzystał dokumenty z archiwów oddziałów Instytutu Pamięi Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Warszawie, Katowicach, Białymstoku, Krakowie, Łodzi, Poznaniu i Wrocławiu oraz z delegatury w Radomiu. Zwrócił uwagę na przechowywane w archiwach wspomnianego Instytutu – a niezwykle rzadko wykorzystywane – prace magisterskie, dyplomowe i egzaminacyjne Akademii Spraw Wewnętrznych w Warszawie i Wyższej Szkoły Oficerskiej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych im. Feliksa Dzierżyńskiego w

Legionowie. Habilitant przeprowadził obowiązkowe dla tego tematu kwerendy w zasobach Archiwum Akt Nowych w Warszawie i w Archiwum Państwowym w Częstochowie. Ponadto wykorzystał materiały z archiwów państwowych w Bydgoszczy, Kaliszu, Katowicach, Kielcach, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Opolu, Piotrkowie Trybunalskim, Poznaniu, Radzynie Podlaskim, Siedlcach, Zielonej Górze. Skorzystał też ze zbiorów bibliotek w Warszawie, Krakowie, Częstochowie, Lublinie, Wrocławiu i Kórniku, w których to instytucjach znajdują się liczne wspomnienia i opracowania dotyczące wydarzeń związanych z dziejami Polski po II wojnie światowej zachowane w formie rękopisów i maszynopisów. Listę tę uzupełniają zgromadzone zbiory prywatne, prasa, dzienniki, listy, pamiętniki, wspomnienia i wywiady.

W tym miejscu nie będę szczegółowo recenzował publikacji przedstawionej jako główne osiągnięcie naukowe w przewodzie habilitacyjnym. Dokonali tego recenzenci wydawniczy. Dodam, że publikacja była przedmiotem spotkania części uczestników projektów centralnych IPN poświęconego zagadnieniom represji Kościoła katolickiego i działań bezpieki wobec sanktuariów na ziemiach polskich. Jej treść była szeroko omawiana i konfrontowana z innymi publikacjami o podobnej tematyce. Uczestnicy wymienionych projektów oraz historycy zajmujący się zbliżoną tematyką bardzo życzliwie przyjęli monografię p. Durki, który także podał własne racje i odpowiedzi na zgłoszone uwagi.

Ze swej strony pragnę zaznaczyć, że w przedłożonej publikacji szersze znaczenie mogłyby mieć relacje świadków historii, zwłaszcza paulinów i osób bezpośrednio związanych z tą wspólnotą zakonną. Autor mógł napotkać się na pozornie zrozumiałe opory ze strony potencjalnych rozmówców. Na podstawie własnego doświadczenia w tej materii mogę mniemać, że i dr Durka mógł zmierzyć się bowiem z problemem trudnym do rozwiązania, a jeszcze trudniejszym do zrozumienia, iż nie wszyscy są gotowi do dzielenia się informacjami na temat przeszłości, które z różnych względów mogą być niewygodne i ewentualnie wykorzystane do tzw. „złych celów”. Tutaj na uwagę zasługuje więc fakt, że jednym z recenzentów wydawniczych jest ojciec paulin, profesor, doskonale znający zawilość wydarzeń lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych w Zakonie Paulinów, założyciel i redaktor naukowego czasopisma „Studia Claromontana”, jednocześnie ważny świadek historii Zakonu, Janusz Zbudniewek. Autor wyraźnie pominął także jego osobę na liście relatorów, choć niewątpliwie prowadził z nim rozmowy. Zagadnienie unikania składania świadectw przedstawicieli niektórych środowisk (duchowni, prawnicy, akademicy) i prób alienowania się ze świadczania o przeszłości powinno być w przyszłości kolejnym tematem badawczym, nad którym to mogliby pochylić się nie tylko historycy, ale także psycholodzy, socjolodzy i etycy.

Dr Jarosław Durka przyjął chronologiczny układ pracy, a zastosowane cezury czasowe odpowiadają okresom sprawowania władzy przez poszczególne ekipy komunistów. Chociaż można dyskutować, czy taki układ jest właściwy, to niewątpliwie jest wygodny dla czytelników zainteresowanych najnowszą historią Polski. Na uwagę zwraca fakt, że w rozdziale pierwszym, w jednym z podrozdziałów, autor krótko przybliżył czytelnikom historię Zakonu Paulinów, co ułatwia lekturę dalszych części publikacji. Nie będę szczegółowo streszczał kolejnych rozdziałów i drobiazgowo odnosił się do ich treści. Dodam tylko, że stanowią przemyślaną kompozycyjną całość ułożoną chronologicznie.

Autor z powodzeniem zmierzył się z faktem, że temat powojennej historii narodowego Sanktuarium Jasnogórskiego był już kilkakrotnie poruszany w literaturze przedmiotu. Dr Durka przyjął ustalenia dotychczasowych badaczy za punkt wyjścia, rozwinął i uzupełnił bardzo wiele wątków. Habilitant po raz pierwszy wprowadził do obiegu naukowego nowe ustalenia, opisując nieznanne dotąd fakty. Można do nich zaliczyć te dotyczące działań funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa przeciwko Jasnej Górze, np. na temat pozyskiwania do współpracy niektórych paulinów, w tym z najwyższych władz zakonnych. Dr Durka dość szeroko opisał rolę „Ósemek”, czyli współpracowniczek prymasa Stefana Wyszyńskiego i rolę Instytutu Prymasowskiego, a także przedstawił szczegółowo działania aparatu bezpieczeństwa przeciwko nim. Obszerną część pracy stanowi charakterystyka wysiłków władz komunistycznych do zlikwidowania lub znacznego ograniczenia ruchu pielgrzymkowego oraz turystycznego. Autor wskazał na zmieniające się realia w tym zakresie, powiązane ze sobą działania aparatu bezpieczeństwa i różnych innych instytucji (Urząd ds. Wyznań i podległe mu wydziały i referaty, ale też np. administrację Polskich Kolei Państwowych, władze uczelni wyższych, kierownictwa zakładów pracy). Autor opisał olbrzymią determinację organizatorów pielgrzymek, ale też samych pielgrzymów, aby dać temu odpór. Bardzo interesujący jest podrozdział dotyczący próby odgrodzenia Sanktuarium Jasnogórskiego od centrum Częstochowy trasą szybkiego ruchu. Na uwagę zasługują informacje, dotyczące tzw. „przypinaczy”. Jest to wątek powszechnie znany, ale pomijany w opracowaniach dotyczących Jasnej Góry. Autor przeanalizował zagadnienie stosowanych represji ekonomicznych i administracyjnych wobec paulinów, ich opodatkowania, a także konfiskaty mienia i nakładanych grzywien za łamanie przepisów administracyjnych. Bardzo szczegółowo przeanalizował kwestie „zabezpieczania” przez funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa poszczególnych uroczystości, wskazał na stosowane środki techniczne, a przede wszystkim na zaangażowanie znacznych (wręcz olbrzymich) zasobów ludzkich wykorzystywanych do działań na terenie Częstochowy, np. w drugiej połowie lat siedemdziesiątych XX wieku sięgające setek funkcjonariuszy wszystkich pionów Komendy Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej w Częstochowie, komend miejskich i komend powiatowych. Autor przedstawił także działania kierowane przeciwko dziennikarzom, relacjonującym wydarzenia na Jasnej Górze. Z uwagi na zdecydowanie skromniejszy materiał archiwalny, najmniejszy objętościowo jest rozdział dotyczący lat osiemdziesiątych. Wynika to zapewne z faktu zniszczenia części archiwaliów przez funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa.

Do niewątpliwych zalet publikacji należy rzetelny i obiektywny przekaz, brak skłonności Habilitanta do hagiografii Zakonu i poszczególnych zakonników, a nadto wykorzystanie bogatego materiału badawczego i szczegółowość przekazu. Co ważne, tematyka związana ze współpracą poszczególnych paulinów z aparatem bezpieczeństwa nie została potraktowana jako główny problem, ale jako jeden z wielu aspektów działań komunistów przeciwko Jasnej Górze. Ponadto w publikacji zostały opisane działania samych paulinów, poszczególnych osób i grup, którzy skutecznie opierali się wpływom komunistycznych władz i często płacili za to wysoką cenę.

Publikacja dra Jarosława Durki, która stanowi główne osiągnięcie naukowe w przewodzie habilitacyjnym, będzie niewątpliwie dobrym punktem odniesienia dla innych badaczy zajmujących się sanktuariami oraz wspólnotami zakonnymi w Polsce i w innych krajach postkomunistycznych w Europie Środkowo-Wschodniej, np. na Węgrzech, na Słowacji i w Czechach. Uważam, że stanowić

będzie dla historyków także materiał do porównań, analogii działań bezpieki i oceny zachowań osób zakonnych obsługujących inne sanktuaria.

Ocena pozostałych osiągnięć naukowych

Habilitant ma bogaty i różnorodny dorobek naukowy. Koncentruje się na kilku obszarach badawczych. Jego zainteresowania badawcze to: stosunki państwowo-kościelne w okresie PRL, dzieje ziemiaństwa, arystokracji i nurtu konserwatywnego w XX wieku, stosunki polsko-rumuńskie w XX wieku, historia polskich Kresów Wschodnich, dydaktyka historii i historia szkolnictwa, a także historia regionalna.

Habilitant ma w swoim dorobku dwie monografie autorskie, dwie monografie współautorskie, siedem publikacji pod redakcją lub współredakcją naukową, ponadto 71 rozdziałów w monografiach naukowych i 46 artykułów w czasopismach naukowych. W 2011 roku ukazała się rozszerzona wersja jego doktoratu pt. *Janusz Radziwiłł 1880–1967. Biografia polityczna*. Obecnie przygotowywane jest ukraińskojęzyczne wydanie tej książki. Tłumaczenie sfinansowano ze środków Ministerstwa Spraw Zagranicznych, a wydawcą będzie Konsulat Generalny RP w Łucku. Publikacja napisana wspólnie z dr. hab. Kazimierzem Miroszewskim prof. UŚ pt. *W służbie św. Floriana. Ochotnicze Straże Pożarne w Myszkowie (1916–2018)* została wyróżniona przez Komisję Historyczną Związku Ochotniczych Straży Pożarnych RP w XXVII Konkursie na pamiątki, wspomnienia, relacje i opracowania „Z dziejów OSP”. Należy tutaj dodać, że dr Jarosław Durka jest współautorem obszernej, liczącej niemal 700 stron monografii Myszkowa pt. *Po obu stronach Warty. Zarys dziejów Myszkowa*, (Myszków 2010).

Habilitant był redaktorem jednego z tomów czasopisma „Zeszyty Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk” – nr 15: *Ziemiaństwo kaliskie, wielkopolskie i polskie w XIX i XX wieku* (Kalisz 2015). Wspólnie z dr. hab. Kazimierzem Miroszewskim prof. UŚ przez cztery lata redagował czasopismo naukowe „Zeszyty Myszkowie”. Byłem recenzentem 3 i 4 numeru tego rocznika i mogę podkreślić, iż stało wówczas na dobrym poziomie naukowym. Powierzono mu do recenzji artykuły w czasopismach naukowych takich jak: „Częstochowskie Studia Teologiczne”, „Zeszyty Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk”, „Sprawy Międzynarodowe” i „Veritati et Caritati”. Recenzował też kilka monografii, w tym przygotowywana do druku publikacja *Urząd ds. Wyznań: struktury, działalność, ludzie*, t. 4: *Struktury wojewódzkie i wybrane aspekty działalności w latach 1975–1990*. Fakt, że jest dostrzegany przez wydawców i redakcje czasopism naukowych jako recenzent, świadczy o postrzeganiu go jako specjalisty w określonych tematach: stosunków państwowo-kościelnych, relacjach polsko-rumuńskich i w tematyce ziemiańskiej.

Pozytywną uwagę zwraca też wydana w 2020 roku w Wydawnictwie Naukowym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika publikacja, której Habilitant jest współredaktorem. Publikacja pt. *Wokół Pierwszego Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego męża stanu, wodza i bohatera narodowego* przedstawia nieznaną wątki związane z działalnością Marszałka, a także ukazuje różne aspekty pamięci o nim. Habilitant zamieścił w niej rozdział opisujący przykłady prób zachowania kultu Piłsudskiego w okresie PRL i walkę komunistycznego aparatu bezpieczeństwa z tym zjawiskiem.

Dr Jarosław Durka wykazał się dużą aktywnością konferencyjną. Do tej pory wygłosił 76 referatów, w tym 15 podczas konferencji zagranicznych, które miały miejsce w Suczawie (Rumunia), w Łucku oraz Czerniowcach (Ukraina) i w Cieszynie (Czechy).

Ponadto wygłosił wykłady na zaproszenie: w 2015 r. na otwarcie I Słupskich Spotkań Doktorantów Historyków „Polska i sąsiedzi na przestrzeni wieków” – stacjonarnie pt. „Władze stalinowskiej Polski wobec przedwojennych parlamentarzystów. Studium wybranych przypadków”; w 2017 r. na otwarcie konferencji dla studentów i doktorantów w Słupsku – stacjonarnie pt. „Akcja »Burza« i rozwiązanie Armii Krajowej”; w 2018 r. na zaproszenie Centrum Kultury Polskiej i Dialogu Europejskiego w Iwano-Frankiwsku (Stanisławowie) – stacjonarnie pt. „Ziemianie – zapomniane dziedzictwo Rzeczypospolitej”; w 2021 r. na zaproszenie dziekana Wydziału Historii, Politologii i Stosunków Międzynarodowych Czerniowieckiego Uniwersytetu Narodowego im. Jurija Fedkowycza (Ukraina) dla studentów historii – zdalnie pt. „Bitwy chocimskie 1621 i 1673 roku we współczesnej szkolnej edukacji historycznej w Polsce”; w 2022 r. na zaproszenie dziekana Wydziału Historii, Politologii i Bezpieczeństwa Narodowego Wołyńskiego Narodowego Uniwersytetu im. Lesi Ukrainki w Łucku dla pracowników i studentów tego Wydziału – zdalnie pt. „Bitwy chocimskie 1621 i 1673 roku w polskich podręcznikach do historii” oraz na zaproszenie dla studentów socjologii na Uniwersytecie Zielonogórskim – zdalnie pt. „Sytuacja Kościoła katolickiego w okresie PRL”.

Oprócz wskazanego już we wcześniejszej części recenzji stażu naukowego w Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. Ks. Walentego Patykiewicza w Częstochowie, Habilitant odbył też staż na Wydziale Historii, Politologii i Bezpieczeństwa Narodowego Wołyńskiego Narodowego Uniwersytetu im. Lesi Ukrainki w Łucku na Ukrainie (II 2022). Otrzymał też specjalne podziękowanie za współpracę od dziekana tego Wydziału.

W latach 2011–2012 Habilitant uczestniczył w projekcie „Społeczeństwo II Rzeczypospolitej. Nowa próba syntezy”, realizowanym przez Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. W ramach tego projektu przygotował dwa wystąpienia konferencyjne, a później dwie publikacje w działach tematycznych: *Praca i społeczeństwo II Rzeczypospolitej* oraz *Margines społeczny II Rzeczypospolitej*. W tomie podsumowującej pierwszy z tematów opublikował rozdział pt. *Wynagrodzenia pracowników w majątku ziemskim Nieborów Janusza Radziwiłła w latach 30. XX w.*, a w drugim rozdział pt. *Margines społeczny południowej Wielkopolski w dwudziestoleciu międzywojennym w publicystyce «Gazety Ostrzeszowskiej»*.

Dr Jarosław Durka od wielu lat aktywnie bierze udział w Centralnym Projekcie Badawczym Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie realizowanym pod tytułem „Władze komunistyczne wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce w latach 1944–1989”. Wiąże się to z jego uczestnictwem w organizowanych konferencjach projektowych, spotkaniach roboczych, a także publikowaniem w wydawnictwach wychodzących pod szyldem projektu. Zalicza się w tym projekcie do grona bardziej aktywnych historyków. Jest redaktorem dwóch tomów zbiorów studiów *Państwo-religia. Instytucje państwowe i obywatele wobec religii w Europie Środkowo-Wschodniej w XX wieku*, (Kalisz 2014 i 2018). Drugi z tych tomów został wydany jako publikacja projektowa.

Wspomniana działalność Habilitanta w Centralnym Projekcie Badawczym IPN wiąże się z obszarem jego zainteresowań stosunkami Państwo-Kościół latach 1945–1989. Oprócz wymienionych

wcześniej opublikował artykuły: *Sprawozdania oraz plan pracy Wydziału do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Koninie z okresu stanu wojennego*, „Polonia Maior Orientalis” t. 1: 2014; *Historia powstania parafii w Myszkowie-Mijaczowie* [w:] *Język doświadczenia religijnego*, t. 6 (Gorzów Wielkopolski 2014); *Wydział do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Koninie i sytuacja Kościoła katolickiego w województwie konińskim w pierwszych latach po zniesieniu stanu wojennego w świetle materiałów Urzędu do Spraw Wyznań w Warszawie*, „Polonia Maior Orientalis” t. 2:2015; *Ks. Marian Kuzia (1936–1995) – życie i działalność wikariusza i proboszcza w Myszkowie-Mijaczowie*, „Zeszyty Myszkowskie” 2016, nr 3; *Ks. Franciszek Blachnicki i Ruch Światło-Życie w świetle opinii dyrektora Urzędu do spraw Wyznań w Warszawie Aleksandra Merkera z 1983 roku*, „Język. Religia. Tożsamość” 2018; *Antoni Marchewka (1890–1973)* [w:] *Słownik biograficzny polskiego katolicyzmu społecznego*, t. 1 (Warszawa 2020); *Działalność opozycyjna ks. Mariana Gołąbka – proboszcza parafii w Niegardowie i w Sokolnikach* [w:] *Księża dla władzy groźni. Duchowni współpracujący z opozycją (1976–1989)*, t. 2 (Warszawa 2020); *Biskup częstochowski Zdzisław Goliński wobec rzeczywistości PRL – szkic do biografii* [w:] *Biskupi w rzeczywistości politycznej Polski „ludowej”*, t. 2 (Warszawa 2022).

Drugim bardzo ważnym obszarem badawczym w działalności naukowej Habilitanta są dzieje ziemiaństwa, arystokracji i nurtu konserwatywnego. Obszar ten wynika z wcześniej podejmowanych tematów w ramach pracy magisterskiej i doktorskiej. Publikacje w tym zakresie to: *Codziennosc arystokraty w Polsce Ludowej w świetle korespondencji z lat 1947–1966 Janusza Radziwiłła z córką Krystyną Potocką* [w:] *Komunikowanie się Polaków w latach 1944–1989*, (Lublin 2011); *Antoni Henryk Radziwiłł (1775–1833) – szkic do portretu arystokraty, namiestnika Wielkiego Księstwa Poznańskiego* [w:] *Górny Śląsk i Wielkopolska w XIX i pierwszej połowie XX wieku. Wybrane aspekty z dziejów polityki i edukacji* (Poznań 2012); *Gabriel Narutowicz i polityczny gorący grudzień 1922 roku w optyce polskich środowisk ziemiańskich nurtu konserwatywnego* [w:] *Prezydent Gabriel Narutowicz i polityczny gorący grudzień 1922 roku* (Opole 2013); *Stanisław Albrecht Radziwiłł (1914–1976) – arystokrata, polityk, finansista i działacz społeczny* [w:] *Wojna i emigracja. Studia i szkice*, t. 2: *Emigracja i losy Polaków na obczyźnie* (Gorzów Wielkopolski 2013); *Edmund Ferdynand Radziwiłł (1906–1971) – arystokrata, działacz, oficer Armii Krajowej* [w:] *Nieborów i Arkadia – 70 lat Muzeum. Księga pamiątkowa* (Nieborów 2015); *Aparat bezpieczeństwa wobec ziemian wielkopolskich do 1957 roku*, „Zeszyty Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk” 2015, nr 15; *Józef Jabłkowski (1891–1961) – dziedzic majątku w Świniach Kaliskich i jego rodzina w świetle materiałów aparatu bezpieczeństwa*, „Polonia Maior Orientalis” t. 3:2016; *Zarys działalności zrzeszeń ziemianek we wschodnich województwach II Rzeczypospolitej* [w:] *Kobiety na Kresach na przełomie XIX i XX wieku* (Warszawa–Bellerive-sur-Allier–Bytom–Opole 2016); *Materiały aparatu bezpieczeństwa na temat ziemianina Witolda Karłowskiego (1896–1959) z Grodnej*, „Polonia Maior Orientalis” 2017; *Wacław Iwanowski (1869–1942) – nauczyciel i wychowawca synów polskiej arystokracji w świetle własnej korespondencji* [w:] *Ziemiaństwo na Lubelszczyźnie*, t. 6: *Bakalaureaty arystokraty, czyli dole i niedole dzieciństwa* (Lublin 2017); *Służba wojskowa Edmunda Ferdynanda Radziwiłła w świetle jego listów z lat 1931–1933*, „Acta Anniversaria” t. 4:2018 [Czasopismo wydawane przez muzeum w Nieświeżu na Białorusi]; *Z działalności Stanisława Mańkowskiego (1876–1937) – właściciela majątku w Kazimierzu Biskupim*, „Polonia Maior Orientalis” t. 5:2018; *Janusz Radziwiłł (1880–1967)*

wobec problemów Wołynia w czasach Drugiej Rzeczypospolitej [w:] *Олука та Радзивілли в історії України, Польщі й Білорусі* (Łuck 2018); *Szkic z dziejów rodu Radziwiłłów tzw. linii berlińskiej do 1939 roku / A sketch of the history of the Radziwiłł family Berlin line until 1939* [w:] *Pamiętki przeszłości 1796–1945. Berlińska linia Radziwiłłów / Souvenirs of the Past 1796–1945. The Berlin line of the Radziwiłłs. Katalog wystawy / Exhibition Catalogue 16.06–31.10.2018* (Nieborów 2018); *Życiorys ziemianina Witolda Maringe w świetle akt procesowych przeciwko pracownikom Państwowych Nieruchomości Ziemskich (1949–1951)*, „Polonia Maior Orientalis” t. 7:2020; *Działalność Janusza Radziwiłła (1880–1967) na rzecz Kościoła katolickiego na Wołyniu* [w:] *Wokół Sobieskich i Radziwiłłów. Prestiż, przejawy pobożności, działalność polityczna* (Warszawa 2020); *Tadeusz Maringe (1888–1952) – ziemianin ze Smoliny, kawaler orderu Virtuti Militari*, „Polonia Maior Orientalis” T. 8:2021; *Mieczysław Seweryn (1895–1940) i Stanisław (1896–1939) Kwileccy – uczestnicy powstania wielkopolskiego i właściciele ziemscy*, „Polonia Maior Orientalis” T. 9:2022; *Izabella „Ballala” Radziwiłł (1915–1996)* [w:] *Słownik biograficzny polskiego katolicyzmu społecznego*, T. 3 (Warszawa 2022).

Trzecim obszarem badawczym Habilitanta są stosunki polsko-rumuńskie w XX wieku. Dotychczasowym wynikiem aktywności na tym polu są, oprócz wystąpień konferencyjnych i kontaktów ze środowiskiem zajmującym się tymi samymi zagadnieniami (czego wynikiem było wspólne przygotowanie projektów grantów naukowych), artykuły naukowe, które ukazały się w krajowych i zagranicznych publikacjach zwartych i czasopismach: *Rumunia w latach 1923–1924 w opiniach polskiego dyplomaty Feliksa Chiczewskiego* [w:] *Polska i Rumunia – związki historyczne i kulturowe – przeszłość i dzień dzisiejszy* (Suceava 2011); *Jan Szembek – poseł nadzwyczajny i minister pełnomocny Poselstwa RP w Rumunii w latach 1927–1932* [w:] *Świat relacji polsko-rumuńskich. Lumea relațiilor polono-române* (Suceava 2012); *Opieka duszpasterska nad Polakami wyznania katolickiego w Rumunii w latach 20. XX w. w korespondencji polskich służb dyplomatycznych i konsularnych* [w:] *Wielowiekowe bogactwo polsko-rumuńskich związków historycznych i kulturowych* (Suceava 2014); *Obraz współpracy wywiadowczej i kontrwywiadowczej służb PRL ze służbami rumuńskimi w świetle dokumentów strony polskiej – przyczynek do zarysu problematyki* [w:] *Polska i Rumunia. Wspólnie – obok – blisko* (Suceava 2015); *Roger Raczyński – ambasador Rzeczypospolitej Polskiej w Rumunii w latach 1938–1940* [w:] *Historyczne i kulturowe aspekty relacji polsko-rumuńskich* (Suceava 2016); *Koncepcja zawarcia paktu wzajemnej pomocy między Rumunią a ZSRS w latach 1935–1936 i jej konsekwencje w ocenach polskich dyplomatów* [w:] *Ze wspólnej przeszłości. Studia z dziejów stosunków polsko-rumuńskich* (Toruń 2017); *Szkic do biografii Mirosława Arciszewskiego – posła Rzeczypospolitej Polskiej w Bukareszcie w latach 1932–1938* [w:] *Historia i dzień dzisiejszy relacji polsko-rumuńskich* (Suceava 2017); *Plany połączenia Bałtyku z Morzem Czarnym i wykorzystania przez Polskę portów rumuńskich w świetle korespondencji polskich placówek dyplomatycznych w Rumunii w latach 1924–1939* [w:] *На річці Кодима. Дослідження з історії України і Польщі / Nad rzeką Kodymą. Studia nad dziejami polskich i ukraińskich pograniczy na przestrzeni wieków* (Odessa 2018); *Droga do sojuszu. Rumunia w optyce polskich konserwatystów i ich dziennika „Czas” w latach 1918–1921* [w:] *O relacjach polsko-rumuńskich na przestrzeni wieków w Stulecie Odzyskania Niepodległości Polski i Wielkiego Zjednoczenia Rumunii* (Suceava 2019); *Kryptonim „Wrota” – kontrwywiad PRL wobec działalności Ambasady Rumunii w Warszawie w*

latach 1967–1971, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2020, nr 1; *Organizowanie pomocy dla byłych żołnierzy Legionów Polskich zamieszkałych w Rumunii w końcu lat 30. XX wieku* [w:] *O relacjach polsko-rumuńskich na przestrzeni wieków w stulecie nawiązania polsko-rumuńskich relacji dyplomatycznych* (Suceava 2021).

Kolejnym obszarem zainteresowań dr. Jarosława Durki są Kresy Wschodnie. Pokłosiem działalności na tym polu, obok już wcześniej zaznaczonej aktywności konferencyjnej i okazjonalnych, są następujące publikacje: *Potrzeba kształtowania postaw obywatelskich na Wołyniu w okresie międzywojennym w świetle publicystyki Sabiny Krasickiej* [w:] *Amor patriae nostra lex. Oblicza polskiej niepodległości w literaturze dokumentu osobistego, dydaktyce i edukacji historycznej* (Opole 2017); *Wystawa wołyńska 1928 roku – organizacja i znaczenie* [w:] *Między mitem a rzeczywistością. Kresy Wschodnie w XIX i XX wieku* (Bytom-Opole 2017); *Echa I wojny światowej w publicystyce „Przeglądu Wołyńskiego” (1924–1932)* [w:] *Mało znana I wojna światowa. Studia i szkice z dziejów Wielkiej Wojny na froncie wschodnim oraz rumuńskim, na Morzu Śródziemnym i na Dalekim Wschodzie* (Grajewo 2018); *Między pracą a edukacją. Z życia Junackich Hufców Pracy na Kresach Wschodnich w II poł. lat 30. XX w.* [w:] *Oświata i nauka na Kresach Wschodnich w XIX i XX wieku* (Bytom-Poznań 2018); *Obraz społeczności żydowskiej na Wołyniu w świetle sprawozdań Urzędu Wojewódzkiego w Łucku w 1939 r.* [w:] *Żydzi na Kresach Wschodnich w XIX i XX wieku* (Bytom 2019); *Polacy na Wołyniu w świetle sprawozdań wojewody wołyńskiego z 1939 roku* [w:] *Волинь у європейському геополітичному та культурному просторі: вибрані питання, Колективна монографія* (Odessa 2021); *Przedstawiciele władz miasta Ołyka z lat 30-tych XX wieku – próba krótkiej charakterystyki wybranych postaci* [w:] *Олика в європейській історії: відтворення історико-архітектурної спадщини. Науковий збірник. Матеріали Міжнародної наукової конференції м. Луцьк – смт. Олика, 29–30 жовтня 2021 року* (Łuck 2022); *Engineer Leonard Szutkowski – Manager of the State Quarries in Janowa Dolina*, „Polish Biographical Studies” 2020, nr 8, s. 5–31. W tym miejscu należy wspomnieć aktywność dra Jarosława Durki na polu podjęcia próby zorganizowania w ostatnim okresie środowiska biografistów celem przygotowania kompendiów biograficznych polskich pedagogów pracujących na Kresach Wschodnich, a także organizowanie zespołu badaczy celem przygotowania edycji pamiętników i wspomnień nauczycieli kresowych. Projekty te zostaną zrealizowane dopiero w przyszłości.

Znaczące publikacje dr. Jarosława Durki dotyczą dziedziny dydaktyki historii oraz historii szkolnictwa na ziemiach polskich. Podkreślam to z tego względu, że Habilitant jest cenionym nauczycielem-praktykiem z długoletnią praktyką w różnego typu szkołach, doradcą metodycznym dla nauczycieli i dydaktykiem na Uniwersytecie Opolskim. Tym zagadnieniem poświęcił wiele publikacji, m. in.: *Wartości edukacyjne w Miesięczniku Młodzieży Szkół Średnich Dąbrowy Górniczej „Młodzi Idą...” w dwudziestoleciu międzywojennym* [w:] *Addenda do dziejów oświaty. Z badań nad prasą Drugiej Rzeczypospolitej* (Łódź 2013); *Wydział Nauki, Oświaty i Kultury KW PZPR w Częstochowie wobec nauczycieli w latach 1975–1989* [w:] *Zaangażowanie? Opór? Gra? Szkic do portretu nauczyciela w latach PRL-u*, (Toruń 2013); *Problematyka sporu o Górny Śląsk z lat 1919–1921 na tle innych wydarzeń z historii najnowszej Polski. Dotychczasowe doświadczenia w dziedzinie edukacji historycznej a nowa podstawa programowa* [w:] *Spór o Górny Śląsk 1919–1922. W 90. rocznicę wybuchu III powstania śląskiego* (Opole 2011); *Rola postaci historycznej w edukacji –*

dotychczasowe doświadczenia a nowa podstawa programowa z historii [w:] *Pamięć – kultura – edukacja* (Kraków 2011); *Działalność Wydziału Nauki i Oświaty (Nauki, Oświaty i Kultury) Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Częstochowie w latach 1975-1990 w świetle planów i sprawozdań*, [w:] *Partia komunistyczna w Polsce. Struktury – Ludzie – Dokumentacja* (Lublin–Radzyń Podlaski 2012); *Wybrane problemy z działalności wydawniczej Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych w dwudziestoleciu międzywojennym* [w:] *Działalność instytucji wydawniczych na rzecz oświaty i edukacji w XX i pierwszych latach XXI wieku* (Łódź 2014); *Tematyka ochrony zdrowia w „Dzienniku Urzędowym Kuratorjum Okręgu Szkolnego Krakowskiego” w 1932 roku* [w:] *O zdrowiu w Polsce w XX wieku* (Poznań 2017); *Ostatnie Święto Niepodległości przed wojną – 11 listopada 1938 roku na lamach czasopism dla dzieci i młodzieży* [w:] *Wizje niepodległości Polski w XX wieku. Historia – Pamięć – Edukacja* (Opole 2018); *Samorząd terytorialny II Rzeczypospolitej wobec rozwoju infrastruktury oświatowej (na przykładzie regionu częstochowskiego) – zarys problemu* [w:] *Stulecie samorządu* (Warszawa 2019).

Kolejnym obszarem zainteresowań Habilitanta jest historia regionalna. I może w ostatnim latach termin „regionalista” nie we wszystkich kręgach był postrzegany pozytywnie, to pragnę podkreślić, że Jarosław Durka cieszył się i nadal ma poważanie w środowisku śląskim i częstochowskim jako badacz dziejów lokalnej społeczności, organizator spotkań naukowych i popularno-naukowych, organizator wycieczek i rajdów historycznych, propagator wybitnych publikacji naukowych (omówienia, recenzje, prezentacje) podczas spotkań różnych środowisk. Organizował konkursy dla dzieci i młodzieży z zakresu historii. Brał także udział w lokalnych audycjach radiowych i telewizyjnych przybliżając szerokiemu ogółowi wiedzę historyczną popartą rzetelnymi badaniami naukowymi. Z zakresu historii regionalnej opublikował szereg artykułów, m.in.: *Rozwój życia kulturalnego w Myszkowie w ostatnim dwudziestoleciu XX w.* [w:] *Tożsamość społeczno-kulturowa miasta postindustrialnego w Europie Środkowej* (Rybnik–Warszawa 2005); *Budynek XIX-wiecznej przędzalni bawełny w Myszkowie jako współczesny obiekt przemysłowy i element regionalnej ścieżki dydaktycznej* [w:] *Rola bankowości i przedsiębiorczości w ochronie dziedzictwa miast postindustrialnych w warunkach rozwoju demokracji lokalnej* (Warszawa–Białystok 2006); *Działalność Wydziału Nauki i Oświaty (Nauki, Oświaty i Kultury) Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Częstochowie w latach 1975-1990 w świetle planów i sprawozdań* [w:] *Partia komunistyczna w Polsce. Struktury – Ludzie – Dokumentacja* (Lublin–Radzyń Podlaski 2012); *4 września 1939 roku w Żarkach a zbrodnie niemieckie na Górnym Śląsku, w Zagłębiu Dąbrowskim i w okolicach Częstochowy w pierwszych dniach wojny* [w:] *Wojna i emigracja. Studia i szkice. Tom I: Wojna, armia i społeczeństwo II Rzeczypospolitej w obronie niepodległości (1920–1945)* (Gorzów Wielkopolski 2013); *Margines społeczny południowej Wielkopolski w dwudziestoleciu międzywojennym w publicystyce „Gazety Ostrzeszowskiej”* [w:] *Metamorfozy społeczne 6. Margines społeczny Drugiej Rzeczypospolitej* (Warszawa 2013); *Problematyka Górnego Śląska na lamach „Gazety Ostrzeszowskiej” w latach 1921–1939* [w:] *Szkice z dziejów autonomii śląskiej w Drugiej Rzeczypospolitej* (Katowice 2013); *Prasa niemiecka o wygaśnięciu górnośląskiej konwencji genewskiej w korespondencji Ambasady RP w Berlinie* [w:] *Szkice z dziejów autonomii śląskiej w Drugiej Rzeczypospolitej* (Katowice 2013); *„Trybuna Ludu” i „Słowo Powszechne” a publicystyka regionu częstochowskiego wobec 100. rocznicy wybuchu powstania styczniowego* [w:]

Powstanie styczniowe w regionie częstochowskim i w województwie kaliskim (1863–1864) (Częstochowa 2014); *Miesięcznik Młodzieży Szkół Średnich Zagłębia Dąbrowskiego „Młodzi Idą...”* [w:] *Region i książka. Szkice z dziejów książki regionalnej* (Kalisz 2016); *Myszków jako miejsce realizacji ścieżki zawodowej i społecznej Franciszka Nadrowskiego*, „Biografistyka Pedagogiczna” t. 7:2022, zeszyt 2.

Oczywiście, można tu jeszcze wskazać takie dziedziny jak biografistyka i prasoznawstwo, ale wyraźnie łączą się one z powyższymi obszarami.

Pragnę dodać, że znaczna większość publikacji dra Jarosława Durki ukazała się w Polsce, ale w dorobku ma także pozycje, które zostały wydane na Ukrainie, w Rumunii i na Białorusi. Do niewątpliwych osiągnięć naukowych dra Durki można zaliczyć artykuł w paryskich „Zeszytach Historycznych”: «Freston» – *Brytyjska Misja Wojskowa SOE w Polsce. Przygotowania – przebieg – fiasko*, „Zeszyty Historyczne” 2007, Paryż, zeszyt 161, s. 97–121.

Ocena działalności dydaktycznej i organizacyjnej

Habilitant posiada znaczące doświadczenie i osiągnięcia na polu działalności dydaktycznej. Pracując w różnych typach szkół: w liceach (1996/1997 i 2004–2009), w gimnazjum (2000–2017) i w szkole podstawowej (od 2017), wprowadzał nowoczesne, aktywne metody nauczania, przygotowywał konkursy dla uczniów miasta, powiatu i regionu, przeprowadzał lekcje otwarte, rajdy („Szlakiem myszkowskich fabrykantów”, „Szlakiem Armii Krajowej”) i gry miejskie („Historia Myszkowa muralami pisana”) dla uczniów miasta Myszkowa. Na terenie szkoły realizuje projekty edukacyjne i wprowadza innowacje pedagogiczne. Jako wyróżniający się nauczyciel był wielokrotnie nagradzany przez dyrektorów szkół (2005, 2006, 2008, 2011, 2016, 2018, 2019, 2022). W 2007 roku poproszony został przez Burmistrza Miasta Myszkowa o przyjęcie doradztwa metodycznego dla nauczycieli historii z terenu gminy Myszków. Formalnie opiekę merytoryczną nad dr. Durką, na podstawie umowy z burmistrzem, sprawował Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie. Jako metodyk organizował szkolenia dla nauczycieli. Dotyczyły one stosowania nowoczesnych metod nauczania – zwłaszcza historii i planowania pracy. W latach 2012–2013 zorganizował dla nauczycieli i uczniów dwie interdyscyplinarne konferencje naukowe „Rodzina – jej sukcesy i porażki”. Włączał się w różne obchody rocznic w województwie śląskim, np. w 2012 roku w RODN „WOM” w Częstochowie zorganizował konferencję naukową „Konstanty Wolny i autonomia Województwa Śląskiego w dwudziestoleciu międzywojennym”, która nie tylko skupiła wybitnych badaczy, ale także mocno zintegrowała środowisko historyków śląskich. W 2015 roku wszedł w skład Komitetu Organizacyjnego konferencji naukowej „Strajki szkolne na ziemiach polskich w pierwszej dekadzie XX wieku”, organizowanej przez Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk.

Inicjatywą habilitanta było zorganizowanie konferencji naukowej pt. „Relacje państwo-Kościół katolicki na terenie diecezji częstochowskiej w latach 1945–1989. Myszków i okolice” (2015). Konferencja miała miejsce w Myszkowie-Mijaczowie i między innymi miała na celu upamiętnienie pierwszego proboszcza wspomnianej parafii ks. Mariana Kuzi. Odbyła się pod honorowym patronatem dyrektora Instytutu Pamięci Narodowej Oddziału w Katowicach, a patronat

medialny sprawował m. in. Tygodnik Katolicki „Niedziela”. Kolejna konferencja naukowa współorganizowana przez habilitanta w Myszkowie, to „25 lat samorządu terytorialnego w Polsce”. W 2016 roku współorganizował konferencję naukową w RODN „WOM”: „Rody i ich rola w aktywizowaniu społeczności lokalnej w przeszłości”, a także ponownie w Myszkowie „Stan wojenny na ziemi myszkowskiej” oraz w 2018 roku „Ziemi myszkowskiej drogi do niepodległości”. W organizacji tych konferencji współpracował z Instytutem Historii Uniwersytetu Śląskiego i Urzędem Miasta Myszkowa.

W Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie, w ramach pracy doradcy metodycznego z historii – wychodząc poza obowiązki wynikające z działań etatowych – organizował i współorganizował łącznie 12 konferencji popularnonaukowych (w tym rocznicowych): „Miejsca pamięci Częstochowie i ich rola w wychowaniu dzieci i młodzieży” (2009), „Moja lekcja historii w 70. rocznicę wybuchu II wojny światowej” (2009), „Krajobrazy kulturowe małej ojczyzny – edukacja regionalna w szkole” (2010), „Kardynał August Hlond – salezjanin, biskup katowicki, prymas Polski” (2013), „Rok 2014 – rokiem Henryka Sławika” (2014), „Z dziejów Myszkowa od XIX do XXI wieku” (2014), „Henryk Sienkiewicz i rola jego twórczości w edukacji” (2015), „Wokół twórczości Henryka Sienkiewicza w edukacji” (2016), „Cienie i blaski powstania kościuszkowskiego”, (2017), „Są w życiu rzeczy ważniejsze niż samo życie – o patriotyzmie Józefa Piłsudskiego” (2018), „Józef Piłsudski w tradycji i kulturze” (2018), „Patriotyzm żołnierzy polskich w walce o niepodległość” (2018).

W 2019 roku dr Jarosław Durka podjął pracę doradcy metodycznego w Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie (wcześniej instytucja ta nadzorowała go merytorycznie, a organem zatrudniającym był Urząd Miasta w Myszkowie). Habilitant jako pracownik RODN „WOM” systematycznie szkolił nauczycieli historii w zakresie stosowania nowoczesnych metod nauczania, planowania pracy, opracowywania i adaptacji programów nauczania, a także wprowadzania innowacji pedagogicznych.

Habilitant współpracował z wydawnictwem edukacyjnym Nowa Era, przygotowując część obudowy dydaktycznej dla serii podręczników przeznaczonych dla uczniów gimnazjów „Śladami przeszłości”. Składało się na to autorstwo części zadań do zeszytu ćwiczeń dla I klasy gimnazjum (Straszyn 2009, Warszawa 2012, Warszawa 2015); rocznego planu pracy w klasie III gimnazjum (*Książka Nauczyciela 3. Materiały pomocnicze w przygotowaniu lekcji historii*, Warszawa 2011); scenariuszy lekcji w Biuletynie Internetowym dla Nauczycieli Historii (2007); kart pracy ucznia (2005 i 2008).

Jego współpraca dydaktyczna z Instytutem Historii Uniwersytetu Opolskiego rozpoczęła się w roku akademickim 2013/2014 i była kontynuowana od roku akademickiego 2015/2016. Dr Durka prowadził wykłady i ćwiczenia z różnych przedmiotów z zakresu dydaktyki historii i wiedzy o społeczeństwie. W badaniach ankietowych studentów otrzymał wysokie oceny realizacji zajęć. Ponadto Habilitant w latach 2015–2020 był promotorem pomocniczym w przewodzie doktorskim mgr Anety Aleksandry Dudy w Akademii Pomorskiej w Słupsku. (promotorem był prof. dr hab. Piotr Kołakowski). W ramach swoich obowiązków zorganizował wyjazd na kwerendę naukową na Ukrainę. Obrona pracy doktorskiej zakończyła się sukcesem, a Senat Akademii na wniosek Komisji

Doktorskiej podjął uchwałę o wyróżnieniu rozprawy doktorskiej „Ordynat ołycki Janusz Radziwiłł i jego rodzina. Społeczno-ekonomiczny obraz polskiej rodziny arystokratycznej od II połowy XIX w. do 1939 roku”. Ponadto dr Durka od 2018 roku jest też promotorem pomocniczym w przewodzie doktorskim Karola Paterskiego na Wydziale Nauk Pedagogicznych Dolnośląskiej Szkoły Wyższej we Wrocławiu (temat pracy: „Tradycja i tożsamość. Działalność edukacyjna współczesnych towarzystw genealogicznych w Polsce”).

Dr Jarosław Durka udziela się także w innych środowiskach społecznych, działających „non profit” i propagujących wartości kulturalne, społeczne i narodowe. W 2020 roku na zaproszenie Ośrodka Badań nad Pamięcią Zbiorową i Studiów Muzealnych, Muzeum Historii Polski i Fundacji im. Janusza Kurtyki, w ramach programu „Patriotyzm Jutra 2020”, uczestniczył w organizowaniu, budowaniu koncepcji spotkań oraz w dyskusji *online* w ramach projektu „Czartoryscy i Radziwiłłowie – ludzie, miejsca, kolekcje”.

Habilitant od 2009 roku jest członkiem Rady Programowej Myszkowskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku. W ramach tej działalności prowadził także liczne wykłady oraz brał udział w dyskusjach panelowych (seminariach) tego środowiska. Wygłosił trzy wykłady inauguracyjne: „Tradycje Kościoła katolickiego w Myszkowie” (2011), „Ignacy Jan Paderewski – artysta i polityk” (2018), „Książę Janusz Radziwiłł (1880–1967)” (2020). Ponadto, w poszczególnych latach prowadził wielogodzinne wykłady: „Jasna Góra w materiałach безпеki Polski Ludowej”, „Ruch oazowy w okresie Polski Ludowej w materiałach Urzędu do Spraw Wyznań”, „Ordynaci ołyccy w historii Polski i Ukrainy”, „Aktywność społeczna Polaków na Wołyniu w II RP”, „Aktywność społeczna Polaków na Wołyniu w II RP”, „Sylwetka polskiego arystokraty – Janusz Radziwiłł (1880–1967)”, „Mniejszość polska w Rumunii”, „Działania władz Polski Ludowej wobec Ojców Paulinów z Jasnej Góry”, „Losy Polaków wywiezionych do ZSRR w czasie II wojny światowej i po wojnie”, „Wokół historii Myszkowa – Myszków po 1945 roku”. W 2018 roku Rada Programowa, której członkiem jest dr Jarosław Durka, otrzymała nagrodę zbiorową „Promotor Myszkowa”.

Ponadto Habilitant głosił liczne wykłady podczas sesji popularnonaukowych i na zaproszenie różnych instytucji. Były to następujące wystąpienia: wykład „Recepcja społeczna pierwszej pielgrzymki Jana Pawła II do Polski” (podczas sesji popularnonaukowej „Na drodze do wolności. Pierwsza pielgrzymka Jana Pawła II na Jasnej Górze w 1979 roku”, zorganizowanej przez Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach, Jasnogórski Instytut Maryjny oraz Stowarzyszenie Solidarność i Niezawisłość w Częstochowie, 22 VI 2019 r.); wykład przed rekonstrukcją „Ikar – stan wyjątkowy”, stanowiącą podsumowanie projektu edukacyjnego „Nadzieja, Zwycięstwo”, organizowanego m.in. przez Kuratorium Oświaty w Katowicach Delegaturę w Częstochowie, Jasnogórski Instytut Maryjny, Region Częstochowski NSZZ „Solidarność”, Stowarzyszenie DUMNI Z POLSKI, Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli WOM w Częstochowie, Samorządowy Ośrodek Doskonalenia w Częstochowie, Muzeum Monet i Medali im. Jana Pawła II w Częstochowie (Częstochowa, 8 XI 2019 r.); wykład „Historia społeczności żydowskiej w Myszkowie” w ramach akcji społeczno-edukacyjnej Żonkile, zorganizowanej przez Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN oraz lokalnie Miejską i Powiatową Bibliotekę Publiczną w Myszkowie (Myszków, 17 IV 2018 r.); wykład „Działalność konspiracyjna Izabelli (Belalli – odznaczonej medalem Sprawiedliwi Wśród Narodów Świata), Edmunda i Janusza Radziwiłłów” w Muzeum w Nieborowie i Arkadii

Oddziale Muzeum Narodowego w Warszawie (Nieborów, 11 III 2017 r.); wykład „Powstanie w getcie warszawskim” w ramach akcji społeczno-edukacyjnej Żonkile, organizowanej przez Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN oraz lokalnie Miejską i Powiatową Bibliotekę Publiczną w Myszkowie (Myszków, 19 IV 2017 r.); prelekcję „Ksiądz Marian Gołąbek (1934–2015) – kapelan Solidarności Rolników Indywidualnych” podczas gminnej uroczystości rocznicowej, poświęconej uczczeniu ofiar stanu wojennego (Żarnowiec, 10 XII 2017 r.); wykład „Oddział Władysława Musialika „Bolesława” „Żeliszewskiego” podczas obchodów Narodowego Dnia „Żołnierzy Wyklętych” w Myszkowie (Myszków, 28 II 2016 r.); wykład „Początki NSZZ Solidarność w Myszkowie” podczas uroczystych obchodów 35-lecia „Solidarności” (Myszków, 11 X 2015 r.); wykład „Harczerz Władysław Żyła i jego działalność konspiracyjna w okresie II wojny światowej” w Kościele p.w. Miłosierdzia Bożego w Parafii św. Anny w Myszkowie-Będuszu (Myszków, 18 IX 2011 r.); wykład „Losy Polaków wywiezionych do ZSRR w czasie II wojny światowej” podczas sesji popularnonaukowej w Miejskim Domu Kultury w Myszkowie oraz uroczystości posadzenia dębów katyńskich na terenie Myszkowa (9 IV 2010 r.); wykład „Dzieje herbu polskiego” w Miejskim Domu Kultury w Myszkowie (10 XI 2008 r.); wykład „Walki o pałac Radziwiłłów i Bank Polski w czasie Powstania Warszawskiego” w Muzeum Niepodległości w Warszawie (21 VIII 2006 r.).

Habilitant wystąpił w kilkunastu programach telewizyjnych w TVP3 Katowice (2017 i 2018), w których popularyzował historię Myszkowa, udzielił też na ten temat wywiadów prasowych („Kurier Jurajski” , nr 46/10, 18 XI 2010 r., „Dziennik Zachodni w Myszkowie”, nr 49, 8 XII 2006 r.). Ponadto wielokrotnie zabierał głos w lokalnych audycjach radiowych. W 2021 r. udzielił wywiadu, opublikowanego w ogólnopolskim czasopiśmie „W Sieci Historii”, wywiad dotyczył działań komunistycznych władz wobec jasnogórskich paulinów i równocześnie był poświęcony promocji jego publikacji *Władze Polski „ludowej” wobec Jasnej Góry w latach 1945–1989*.

Dr Jarosław Durka publikuje w czasopiśmie dla nauczycieli. Przede wszystkim w „Częstochowskim Biuletynie Oświatowym”, w którym od 2009 roku jest członkiem Rady Programowej. Ponadto publikuje w „Konińskim Kurierze Oświatowym”. Na łamach tych czasopism ukazało się sporo jego artykułów, scenariuszy lekcji i materiałów pomocniczych do nauki historii. Na uwagę zasługuje 29 publikacji o różnicowanej objętości: *Miejsce pamięci narodowej w edukacji a tradycja Jasnej Góry jako polskiego symbolu wolności – próba refleksji* („Częstochowski Biuletyn Oświatowy” 2009, nr 2, s. 22–25), *Pacyfikacja w kopalni „Wujek” – minęło 29 lat* („Częstochowski Biuletyn Oświatowy” 2010, nr 4, s. 17–19), *Wielka i mała historia wśród nas. Wokół wielopłaszczyznowości zjawisk historycznych w edukacji regionalnej* („Częstochowski Biuletyn Oświatowy” 2010, nr 2, s. 12–15), *Inspektorat Częstochowski Armii Krajowej* („Częstochowski Biuletyn Oświatowy” 2010, nr 1, s. 17–21), *Unia lubelska i jej skutki - scenariusz lekcji historii w drugiej klasie liceum ogólnokształcącego* („Koniński Kurier Oświatowy” 2010, nr 4, s. 20–22), *Agresje Rosji bolszewickiej i ZSRR do 1939 r. – scenariusz lekcji historii w trzeciej klasie liceum ogólnokształcącego* („Koniński Kurier Oświatowy” 2010, nr 1, s. 16–19), *„Prawda i kłamstwo o Katyńiu” – publikacja na podsumowanie konkursu* („Częstochowski Biuletyn Oświatowy” 2010, nr 4, s. 24–25), *Z dziejów mniejszości polskiej w Rumunii. W dwudziestoleciu międzywojennym i obecnie* („Częstochowski Biuletyn Oświatowy” 2011, nr 2, s. 17–19), *Scenariusz lekcji historii w szkole ponadgimnazjalnej. Temat: Antykomunistyczne podziemie zbrojne w Polsce* („Częstochowski Biuletyn

Oświatowy” 2012, nr 3, s. 68–74), *Spór o hold pruski – scenariusz lekcji historii w drugiej klasie liceum ogólnokształcącego* („Koniński Kurier Oświatowy” 2012, nr 1, s. 26–27), *Test sprawdzający z historii dla szóstej klasy szkoły podstawowej* („Koniński Kurier Oświatowy” 2012, nr 2, s. 26–27), *Wielka Emigracja. Scenariusz lekcji historii w III klasie gimnazjum* („Częstochowski Biuletyn Oświatowy” 2012, nr 4, s. 63–69), *Tadeusz Kościuszko. Test pisemny dla szóstoklasistów* („Koniński Kurier Oświatowy” 2012, nr 3–4, s. 34), *Scenariusz lekcji historii dla gimnazjum. Hasło programowe: Rzeczpospolita w XVIII w. Temat: August II i August III – królowie Rzeczypospolitej* („Koniński Kurier Oświatowy” 2013, nr 1, s. 33–34), *Teodor Cieszkowski (1833–1863) – bohater powstania styczniowego* („Częstochowski Biuletyn Oświatowy” 2013, nr 1, s. 54–56), *Powstańcy styczniowi – próba charakterystyki zbiorowej. Scenariusz lekcji fakultatywnej w III klasie gimnazjum* („Częstochowski Biuletyn Oświatowy” 2013, nr 2, s. 75–78), *Henryk Sławik (1894–1944). Rys biograficzny do wykorzystania podczas zajęć dydaktyczno-wychowawczych w szkole* („Częstochowski Biuletyn Oświatowy” 2014, nr 3, s. 55–56), *Jurajskie Stowarzyszenie Nauczycieli Twórczych – rys historyczny* („Częstochowski Biuletyn Oświatowy” 2015, nr 1, s. 85), *Zbrodnia katyńska – rocznicowa konferencja popularnonaukowa upamiętniająca ofiary sowieckiego totalitaryzmu* („Częstochowski Biuletyn Oświatowy” 2015, nr 2, s. 43–44), *Polska i Polacy w latach 960–1918. Test z I i II etapu XII Powiatowego Konkursu Historycznego dla Gimnazjów zorganizowanego przez Jurajskie Stowarzyszenie Nauczycieli Twórczych w roku szkolnym 2014/2015* („Częstochowski Biuletyn Oświatowy” 2015, nr 4, s. 16–23), *Unia Europejska. Test z I etapu Powiatowego Konkursu z Wiedzy o Społeczeństwie dla Gimnazjów zorganizowanego przez Jurajskie Stowarzyszenie Nauczycieli Twórczych w roku szkolnym 2014/2015* („Częstochowski Biuletyn Oświatowy” 2015, nr 3, s. 20–23), *Unia Europejska – polityka i gospodarka. Test z VIII Powiatowego Konkursu z Wiedzy o Społeczeństwie dla Gimnazjum pod patronatem Jurajskiego Stowarzyszenia Nauczycieli Twórczych w roku szkolnym 2014/2015 w Myszkowie (woj. śląskie)* („Koniński Kurier Oświatowy” 2015, nr 1, s. 43–44), *Działalność rodzin Bauerertzów i Steinhagenów dla społeczności lokalnej Myszkowa* („Częstochowski Biuletyn Oświatowy” 2017, nr 1, s. 28–30), *Gra miejska dla szóstoklasistów „Historia Myszkowa muralami pisana”* („Częstochowski Biuletyn Oświatowy” 2017, nr 1, s. 30–34), *Przez dzieje Polski – test z regionalnego konkursu dla uczniów dotychczasowych gimnazjów i uczniów szkół podstawowych organizowanego w Myszkowie* („Koniński Kurier Oświatowy” 2018, nr 4, s. 8–11), *Metoda sześciu kapeluszy Edwarda de Bono w edukacji historycznej w szkole podstawowej* („Częstochowski Biuletyn Oświatowy” 2022, nr 3, s. 31–33), *Tworzenie krótkich i długich wypowiedzi pisemnych – propozycja zastosowania strategii RAFT w edukacji historycznej* („Częstochowski Biuletyn Oświatowy” 2021, nr 4, s. 29–30), *Dzieje Jasnej Góry i duszpasterstwa akademickiego w PRL w edukacji historycznej na temat relacji państwo-Kościół. Wybór tekstów źródłowych – część 1* („Częstochowski Biuletyn Oświatowy” 2021, nr 4, s. 77–79), *Władze województwa katowickiego wobec Kościoła katolickiego na początku 1971 r. Tekst źródłowy do nauki historii* („Częstochowski Biuletyn Oświatowy” 2022, nr 1, s. 7–9). Habilitant opublikował też dwa artykuły w ogólnopolskim czasopiśmie „Wiadomości Historyczne”: *Kilka uwag nauczyciela historii (na kanwie dyskusji wokół referatów wygłoszonych na sympozjum „Idea zjednoczonej Europy w edukacji historycznej w Polsce” w ramach 17. Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich)* („Wiadomości Historyczne” 2005, nr 1, s. 55–56), a także *Inscenizacja szkolna z okazji święta Konstytucji 3 Maja* („Wiadomości Historyczne”

2006, nr 1, s. 37–43) . Ponadto w latach 2004–2006 dla Internetowego Centrum Zasobów Edukacyjnych Ministerstwa Edukacji Narodowej Scholaris.pl opracował scenariusze lekcji i inne materiały pomocnicze dla nauczycieli – w sumie było to 18 publikacji internetowych.

Szeroka działalność Habilitanta na polu edukacyjnym została wielokrotnie nagrodzona. W 2010 roku otrzymał nagrodę Burmistrza Miasta Myszkowa, w 2015 roku nagrodę Śląskiego Kuratora Oświaty, w 2019 roku Medal Komisji Edukacji Narodowej, a trzy lata później nagrodę Ministra Edukacji i Nauki. Ponadto w 2022 roku został odznaczony Medalem Stulecia Odzyskanej Niepodległości.

Konkluzja końcowa

W podsumowaniu stwierdzam, że dr Jarosław Durka jest wystarczająco przygotowany do samodzielnej pracy naukowo-badawczej. Posiada doświadczenie pozwalające jej na samodzielne wyznaczanie celów i kierunków badawczych, współpracy w zespołach badawczych (co dowiódł w dotychczasowej działalności) oraz kierowanie pracą naukową innych osób. Na obecnym etapie rozwoju działalności naukowej uważany jest za uznanego badacza kwestii religijnych i stosunków społecznych na ziemiach polskich. Monografia wskazana przez Habilitanta jako podstawowe osiągnięcie naukowe i będące podstawą do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego, jest dziełem nowatorskim i oryginalnym. Uważam także, iż nie tylko podsumowuje dotychczasowe działania naukowo-badawcze Autora, ale także wyznacza dalsze kierunki badań nad działalnością władz komunistycznych wobec wspólnot zakonnych, sanktuariów i miejsc pielgrzymkowych. Po uważnym zapoznaniu się z pozostałym dorobkiem naukowym, osiągnięciami na polu dydaktycznym i organizacyjnym Habilitanta, stwierdzam, że spełnia on wystarczająco ustawowe kryterium niezbędne do uzyskania stopnia doktora habilitowanego określone w art. 16 (*Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* z dnia 14 marca 2003 r. (Dz. U. 2003, Nr 65, poz. 595, z późn. zmianami). Biorąc powyższe pod uwagę wnoszę o dopuszczenie p. dra Jarosława Durkę do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

Kraków, 25 maja 2023 r.

J. Marecki